

predmeti ostavljali su se i oporučno, a obaveza odijevanja uvijek se spominje i u naše vrijeme prilikom preuzimanja imanja od starijih.

U poglavlje o odjeći i vjerovanjima spominju se zabrane oko ruha male djece, oko šivanja vjenčanice te vjerovanja uz odijevanje vještica.

Na Kozjanskom trošilo se za odjeću, u usporedbi s Kranjskom, relativno skromno i tek nakon drugog svjetskog rata narod se općenito bolje odijeva, no na seoskim gospodarstvima i tada je ograničeno na najnužnije.

U zaključku autorica utvrđuje da kozjanska muška i ženska nošnja starijeg tipa tipološki odgovaraju alpskoj nošnji i tadašnjoj Kranjskoj. Napuštanje te nošnje i preuzimanje suvremenih modnih oblika odijevanja vremenski se podudara s takvim pojavama na ostalom slovenskom području, a to vrijedi i za naše vrijeme. Bogatija razdoblja izmjenjuju se sa siromašnijima što se odražava i u odjevnoj slici, pa ekonomski sređenije prilike prati i suvremenije odijevanje. Zato je u tom, danas zabačenijem dijelu Slovenije, živo razdoblje u vrijeme prevozničke aktivnosti sredinom 19. st. omogućilo brže prihvatanje gradskih modnih utjecaja.

U studiji o slovenskoj narodnoj nošnji Kozjanskoga tema je zahvaćena kompleksno i izložena sustavno uzimajući u obzir etnološke, povijesne i sociološke činjenice. Građa je prikazana tipološki slojevito u odgovarajućem vremenskom slijedu, a ruho je istaknuto u raznim funkcijama, kao radno, blagdansko i obredno, kao odjeća seljačkog i obrtničkog staleža s osvrtom na služinčad, bezemljaše i radnike, u bogatijim, prosječnim i siromašnim varijantama.

Prikaz zahvaća dva i po stoljeća kroz koja se prati tok transformacije nošnje i svakog pojedinog dijela, a kraj toga se ukazuje na uzroke promjena u odijevanju.

Za proučavanje nošnji hrvatskog sjeverozapada ova radnja pruža značajnu komparativnu građu.

Na popratnim tablama s rekonstrukcijom nošnji, rad MAGDALENE KLARER, prikazano je više varijanata ženske i muške nošnje odjavnog stila s prijelaza 19. u 20. st. Slikarskim i crtačkim načinom autorica je prikazala komplete i neke dijelove ruha te istaknula pojedinosti u odjeći, obući i oglavlju. Šteta što nema rekonstrukcije starijeg tipa ruha, jer bi time ovaj rad za korisnike bio bogatiji.

Jelka RADAUŠ-RIBARIĆ

Josip Milićević, Narodna umjetnost Istre, Zavod za istraživanje folklor, Zagreb 1988, 130 str. (Posebna izdanja, 10)

Područja sučeljavanja različitih kultura svojim osobitostima neminovno privlače pažnju znanstvenika. Kao najzapadnije hrvatsko područje Istra je kroz povijest bila ciljem mnogih osvajača, te time izložena smjeni uprava. Takva povijesno-društvena situacija uvjetovala je veću podložnost Istre ispreplitanjima različitih stranih utjecaja i intenzivnije kolanje kulturnih dobara.

To je razlog zbog kojeg je Zavod za istraživanje folklor još jednom (nakon knjiga *Istarske narodne priče* Maje Bošković-Stulli, *Istarske narodne pjesme* Olinka Delorka i *Istarski narodni plesovi* Ivana Ivančana s kraja pedesetih i početka šezdesetih godina) ne odolijeva izazovu istarske teme i izdaje ovaj pregled narodnog stvaralaštva Istre.

Josip Milićević je doktorirao obranivši disertaciju naslova *Istarsko rukotvorstvo*. Knjigom *Narodna umjetnost Istre* odlučio se za popularniji pristup srodnoj temi.

Cilj ove knjige prema autorovom mišljenju je "... u tome da se opišu predmeti koji su uglavnom završili svoju funkciju u seoskom životu i gospodarstvu, pa sada počivaju uglavnom u muzejskim vitrinama." U svom predgovoru uredništvo naglašava nastojanje da se knjigom zainteresira širi krug čitalaca te da ona posluži pri nastavi zavičajne i likovne kulture u školama istarskog područja.

Nastojeći na početku utvrditi kriterij odabira predmeta koji će svojim sadržajima i formalnim osobinama moći ući u okrilje naziva likovne narodne umjetnosti autor izdvaja one rukotvorine koje su ukrašene samim oblikovanjem ili pak nanošenjem dekorativnih

elemenata, jer "... sve što je narod stvarao, stvarao je sa željom da ostvari dva efekta - funkcionalno i lijepo."

Takva je želja, prema Milićeviću, zajednička osobina narodnog stvaralaštva od prethistorije do suvremenosti (što je moguće utvrditi usporedbom arheoloških nalaza i recentnog /ili recentnijeg/ etnografskog materijala). S druge strane, bit razlikovanja likovnog izraza naroda u ove dvije vremenski najudaljenije točke bio bi simbol, čiji se osnovni smisao - njegovo značenje do danas potpuno izgubio, a znak zadržao jedino svoju dekorativnu ulogu.

Autorov pristup temi ogleda se u polazišnoj ideji o obliku gospodarstva, načinu proizvodnje i klimatskim uvjetima kao okviru narodnog stvaralaštva. Iskorak iz ovako određenog okvira je na više mjesta spominjana sposobnost narodnog umjetnika za prihvaćanje uvezenih stilova, odnosno pojedinih elemenata u dekoraciji i njihova likovna transformacija nastala kao odraz ukusa vlastite sredine.

Milićevićeva knjiga opremljena reprodukcijama fotografija Marjana Mačine i crteža Živka Kljakovića podijeljena je u dva dijela. Prvi dio, *Ljepotica Istra*, geografski određuje naš najveći poluotok, te povijesnim pregledom utvrđuje kontinuitet življenja na tom području. U poglavlju *Umjetnost življenja* autor nagađa o životu u prošlosti opisujući neraskidivu svezu religije i likovne umjetnosti, u kojoj religija nadahnjuje umjetnika, a umjetnik prevodi tekst Svete knjige na svima razumljiv jezik.

Drugi dio knjige, *Ruke umjetnika*, podijeljen je u sedam poglavlja, prema vrstama materijala u kojima su izrađivani predmeti narodne umjetnosti (Drvodjelstvo i rezbaranje, Ljepota kamena, Oblikovanje željeza, Obrada gline, Predmeti od kože i roga, Umjetnost tkanja i vezenja, Primijenjena umjetnost). Uz sažet povijesni pregled u svakom je poglavlju mnoštvo raznovrsnih informacija. Tako nailazimo na podatke o oblicima, načinu izrade i upotrebe pojedinih predmeta i njihovim likovnim transformacijama u vremenu. Spominju se radionice seoskih majstora, opisuju način prenošenja vještine izrade proizvoda, različite vrste materijala i pogodnost pojedinih vrsta za izradu određenih predmeta. Pojašnjavaju se način i razlozi poklanjanja ili nasljeđivanja nekih rukotvorina, prestanak njihove upotrebe ili smanjena upotreba (koja, prema autorovoj tvrdnji, dovodi do reduciranja dekorativnih elemenata) itd. U obilju takvih podataka likovnost proizvoda narodne umjetnosti Milićević opisuje samo općenitim terminima: geometrijski ornament, rozeta, romb, trokut, uzorak riblje kosti itd., ulazeći tek sporadično u domenu značenja i utjecaja.

Žaljenje za vremenima kada je ruka seoskog umjetnika "jednostavnim sredstvima", "bez posebnog ukrašavanja" ili upotrebom "manjeg broja ukrasa i boja" stvarala predmete od kojih svaki "postaje unikatno umjetničko djelo" u posljednjem poglavlju autor prelijeva u nadu da narodna umjetnost Istre nije zauvijek zatočena u muzejskim vitrinama i uspomenama ostarjelih kazivača. Ljepota i vrijednost istarske umjetnosti održati će se jedino, tvrdi autor, "izdvajanjem pojedinih detalja i elemenata tog stvaralaštva i njihovim uključivanjem i transpozicijom u druge predmete, oblike i materijale podesne za recentnu upotrebu." Toj svrsi bi trebala, kaže Milićević, pridonijeti i ova knjiga.

Reana SENJKOVIĆ-BURCAR

Studija što se nalazi pred nama rezultat je pomaka u poimanju smisla i svrhe etnologije, procesa što traje (mijenjajući se i sam!) u nas u posljednjih petnaest - dvadeset godina. Pomak što se je zbio, karakterizira, između ostalog, opredjeljenje da u središtu interesa bude čovjek a ne kulturna dobra što ih je on stvorio. Taj pomak u predmetu istraživanja, odnosno u teorijskoj orijentaciji istraživača, jednim dijelom određuje - kako su to isticali neki filozofi, a navela Aleksandra Muraj - istraživačevu metodu (str. 52). U tom smislu, ova studija nije samo, kako to skromno tvrdi autorica u uvodu, plod "novoga kuta motrenja ponešto šire optike" (str. 9). Radi se, naime, ne samo o novome kutu motrenja, dakle o novoj metodi, već i o novoj

Aleksandra Muraj, Živim znači stanujem, Etnološka studija o kulturi stanovanja u žumberačkim Sošicama, Hrvatsko etnološko društvo, Zagreb 1989, 214 str. [9] str. tabli u bojama.